

**IRATOK A ROMÁNIAI
ORSZÁGOS MAGYAR PÁRT
TÖRTÉNETÉHEZ 1.**

FORRÁSOK
A ROMÁNIAI MAGYARSÁG TÖRTÉNETÉHEZ

A sorozat szerkesztőbizottsága:

Bárdi Nándor

György Béla

Hunyadi Attila

Lönhardt Tamás

Nagy Mihály Zoltán

Vincze Gábor

IRATOK A ROMÁNIAI ORSZÁGOS MAGYAR PÁRT TÖRTÉNETÉHEZ 1.

A vezető testületek jegyzőkönyvei

Válogatta, szerkesztette és a jegyzeteket írta:
György Béla

Pro-Print Könyvkiadó – Erdélyi Múzeum Egyesület
Csíkszereda – Kolozsvár, 2003

A kötet a Teleki László Intézet, az Erdélyi Múzeum Egyesület
és a Pro-Print Könyvkiadó
közös könyvkiadási programja keretében készült.

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,

a Nemzeti Kulturális Alapprogram

és a Communitas alapítvány támogatta.

A kézirat elkészítését az OM Nemzeti Kutatási
és Fejlesztési Program „Kulturális külpolitika és nemzeti identitás”
alprogramja támogatta.

Előszó és bevezető tanulmány:

György Béla

Felelős szerkesztő:

Bárdi Nándor

Borítóterv:

Miklósi Dénes

Mutatók:

Gidó Attila, Lázok Klára

© György Béla

© Pro-Print Könyvkiadó

ISBN: 973-8468-13-2

TARTALOM

ELŐSZÓ	9
A MAGYAR PÁRT A ROMÁNIAI POLITIKAI ÉLETBEN (1922-1938)	13

DOKUMENTUMOK

I. RÉSZ.

Az Intézőbizottság jegyzőkönyvei	27
1. 1923. október 12.	27
2. 1923. október 24.	30
3. 1923. november 22.	32
4. 1923. december 12.	34
5. 1924. január 12.	37
6. 1924. február 12.	40
7. 1924. március 12.	42
8. 1924. április 14.	45
9. 1924. május 24.	51
10. 1924. június 12.	57
11. 1924. október 18.	58
12. 1924. november 18.	67
13. 1924. december 13.	74
14. 1926. március 14.	76
15. 1926. október 9.	83
16. 1926. október 10.	87
17. 1927. május 7.	89
18. 1927. június 16.	99
19. 1927. november 8.	103
20. 1928. május 23.	113
21. 1928. október 13.	121
22. 1928. október 14.	126
23. 1928. november 13.	127
24. 1929. június 8.	132
25. 1930. június 22.	140
26. 1930. október 25.	148
27. 1930. október 26.	153
28. 1931. május 14.	153
29. 1932. június 26.	157

30. 1933. július 1.	159
31. 1933. július 2.	166
32. 1933. november 30.	167
33. 1934. november 13.	172
34. 1935. június 15.	183
35. 1936. november 14	192
36. 1937. május 30.	197
37. 1937. szeptember 3.	204
38. 1938. február 10.	210

II. RÉSZ

Az Elnöki Tanács jegyzőkönyvei 219

1. 1925. március 7. (Emlékeztető)	219
2. 1925. április 28. (Emlékeztető)	220
3. 1925. május 13.	221
4. 1925. május 27	225
5. 1925. június 12.	226
6. 1925. július 16.	227
7. 1925. augusztus 12.	230
8. 1925. október 7.	233
9. 1925. október 31.	236
10. 1925. december 16.	242
11. 1927. december 14. (Kivonat)	245
12. 1927. november 7. (Kivonat)	252
13. 1929. április 22. (Jegyzőkönyvi kivonat)	253
14. 1929. október 14. (Kivonat)	254
15. 1930. május 11. (Kivonat)	255
16. 1935. október 7. (Kivonat)	256

III. RÉSZ

A parlamenti csoport jegyzőkönyvei 259

1. 1926. június 24.	259
2. 1926. július 1.	261
3. 1926. július 14.	263
4. 1926. november 18.	265
5. 1926. november 26.	268
6. 1926. december 8.	269
7. 1926. december 16.	271
8. 1927. február 10.	274
9. 1927. február 16-án.	275

10.	1927. március 11.	278
11.	1927. április 8.	286
12.	1927. július 18.	287
13.	1927. július 26.	288
14.	1927. október 18.	289
15.	1927. november 24.	290
16.	1927. december 10.	293
17.	1928. február 22.	294
18.	1928. március 18.	295
19.	1928. október 30.	296
20.	1928. december 28.	297
21.	1929. január 24.	300
22.	1929. február 19.	301
23.	1929. március 7. és 8.	303
24.	1929. május 2.	306
25.	1929. június 20.	307
26.	1929. december 12.	309
27.	1930. április 3.	311
28.	1930. május 7.	315
29.	1930. december 12.	318
30.	1931. február 17.	320
31.	1931. március 20.	322
32.	1931. június 18.	325
33.	1931. november 17.	326
34.	1931. december 1.	327
35.	1932. február 11.	329
36.	1932. február 23.	334
37.	1932. március 3.	338
38.	1932. március 17.	339
39.	1932. augusztus 12.	341
40.	1932. augusztus 31.	342
41.	1932. november 24.	343
42.	1933. január 25.	344
43.	1933. március 2.	345
44.	1933. április 11.	348
45.	1934. február 14.	349
46.	1934. február 28.	350
47.	1934. június 15.	352
48.	1934. június 25.	356
49.	1934. november 27.	358
50.	1934. november 29.	361
51.	1935. február 28. és március 1.	362

52. 1935. november 26.	365
53. 1936. március 4.	366
54. 1936. november 23.	368
55. 1937. január 21.	369

IV. RÉSZ

Nagygyűlési jegyzőkönyv	375
1. 1937. szeptember 4.	375

FÜGGELÉK

A magyar képviselők és szenátorok parlamenti munkássága (beszédék és felszólalások) 1922–1937 között.	382
Az OMP választott vezetősége	412
Kolozsvár, 1922. december 28.	412
Brassó, 1924. december 14.	413
Gyergyószentmiklós, 1926. október 9-10.	413
Székelyudvarhely, 1928. október 14.	414
Szatmárnémeti, 1930. október 26.	415
Marosvásárhely, 1933. július 1-2.	415
Sepsiszentgyörgy, 1937. szeptember 3-4.	416
RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK	418
IDEGEN SZAVAK	420
TÁRGYMUTATÓ	421
NÉVMUTATÓ	428
HELYSÉGNÉVMUTATÓ	442
HIVATKOZOTT IRODALOM	446
ÖSZEFoglalás	451
REZUMAT	452
ZUSAMMENFASSUNG	453
SUMMARY	455

ELŐSZÓ

A romániai magyarság múltjának vizsgálata a magyar és román történetírás számára egyaránt megkerülhetetlen feladat. Ennek előfeltétele a korabeli források feltárása, megismerése. Kiadványunkban a két világháború közötti erdélyi magyarság történelmének egy fontos irategyütteséből adunk válogatást.

1999 őszén Kolozsvárt kutattam, és az ottani megyei levéltárban (Arhivele Naționale ale României. Direcția Județeană Cluj – KmÁL) az 1283. számú állagban a két világháború közötti romániai magyarság politikai szervezetének, az Országos Magyar Pártnak (OMP) mindeddig ismeretlen, több mint fél évszázadon át eltűntnek hitt iratanyagára leltem. Az említett forrásokra Mikó Imre, a romániai magyarság politikai küzdelmeiről írt művében már hivatkozott.¹

1942-ben mind Jakó Zsigmond,² mind Kelemen Lajos³ az erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárának célkitűzései közé felvették az OMP iratanyagának a későbbi történeti kutatás számára való megőrzését is. Jakó Zsigmond a fenti tárgyévről szóló jelentése a következőkről tájékoztat: *„Bethlen György gróf megértésének köszönhető, hogy éppen az egyik legfontosabb forrásanyag, a magyarság megszállás alatti politikai szervének, a Magyar Pártnak az irattára került elsőnek kezelésünkbe. Beszállítása ugyan nem történhetett meg, mert a Párt történetének feldolgozója, Szentmártoni Kálmán unitárius kollégiumi tanár úrnak munkája gyors befejezéséhez még néhány hónapig szüksége van az irattár egész anyagának zavartalan használatára. Ez pedig úgy biztosítható legjobban, ha az irattár egyelőre ideiglenes őrzőhelyén, az Unitárius Kollégiumban marad. A letét átvétele megtörtént, jó elhelyezéséről meggyőződünk, s beszállításáig Szentmártoni Kálmán tanár urat kértük fel most már az Erdélyi Múzeum Levéltára nevében további őrizetre. Az irattár aktaanyaga jelenleg öt ládát tölt meg. Ehhez járulnak még a különböző jegyzőkönyvek és iktatókönyvek. Amennyire így megállapítható volt, az irattár sértetlenül és jó rendben megmaradt, bár egy selejtezésen állítólag már keresztülment Az ügyiratok évenként, iktatószám szerint vannak csomózva. Iktatókönyvek és akták 1924-től kezdődően vannak. A rendes ügyiratokon kívül 1927-től kezdve külön sorozatot alkotnak az Elnöki bizalmas iratok, melyek kétségtelenül az egész iratanyag leglényegesebb részét alkotják. A Központi Intézbizottság jegyzőkönyvei 1923-tól, a Nagygyűlések jegyzőkönyvei 1924-től, az Elnöki Tanács jegyzőkönyvei pedig 1925-től maradtak ránk.”*⁴

A két világháború közötti időszakról a második világháború alatt megszólalók az OMP iratait mindannyian fontosnak tartották.⁵ Mikó Imre már egy okmánytár előkészületéről, közzétételének fontosságáról tett említést: *„Az előkészület alatt álló munkák közül a megszállás történetének okmánytára a legkomolyabb vállalkozás. Szeretnők, ha a rendre egybegyűlő anyag minél előbb napvilágot látna, mert ez a tizenkét kötetre tervezett sorozat nemcsak a szaktudomány terén pótolna régi hiányt,*

*hanem fontos nemzetpolitikai cselekedet is volna.*⁶ Az talán magától értetődő, hogy a háború vészterhes időszakában mindezek nem jelenhettek meg.

Ismereteink szerint az Unitárius Kollégiumból az állambiztonsági szervek az 1940-es évek második felében egy teherautónyi iratanyagot elszállítottak, ekkor, a kutatók számára a Magyar Párt iratainak is nyoma veszett. Most ez az irategyüttes, ha nem is teljességében, de részlegesen, ismét felszínre került. Az iratok az erdélyi magyarság két háború közötti történetének kimagasló forrásai. Mindez – a jelenlegi rendszer szerint – négy tárgykörben 1,25 folyóméter, 9 dobozban, 25 iratcsomó, közel 8 ezer fólió. Az iratanyag származási helyéről, történetéről a levéltárban nem adtak felvilágosítást, de a kötegek két bejegyzése (1950,⁷ 1954⁸) arra utal, hogy a Securitate „vigyázott rá”, és volt olyan pillanat, amikor az iratokat jelentéktelen anyagnak minősítették.⁹

De szerencse, hogy nem semmisítették meg, hanem a különleges levéltári állomány 1919–1941 közötti dokumentumai közé sorolták. Feldolgozása, amely során a jobb felső sarokban beszámolták a lapokat, 1987-ben kezdődött, az állag háromoldalas katalógusa pedig ma is a SECRET (TITKOS) bejegyzést tartalmazza.

Az iratok jelenlegi csoportosítása meglehetősen elnagyolt, bár bizonyos fokú rendezettség felismerhető, hisz úgy tűnik, hogy nagy vonalakban megőrizte az OMP központi irodájában kialakított besorolást. Állapotuk jónak mondható, bár a ceruzával írt fogalmazványok több mint fél évszázad távlatából igencsak elhalványultak. A fellelt okmányok a Magyar Párt irattárának jelentős része: a vezető testületek jegyzőkönyvei, jelentések, beadványok, javaslatok, panaszok, törvénytervezetek, választással kapcsolatos feljegyzések és kimutatások, levelezés, iskola- és nyugdíj-ügyek stb. bizonylatai. Valamennyi mindmáig ismeretlen, a történészek számára rendkívül értékes forrásanyag, a történelem iránt érdeklődő nagyközönség számára pedig élménydús olvasmány. Ismereteink szerint mindeddig három alkalommal történt utalás az iratanyagra,¹⁰ két alkalommal pedig készülő kötetünkről szól híradás.¹¹

Az irategyüttes legfontosabb dokumentumai az *Intézőbizottság*, az *Elnöki Tanács*, a *parlamenti csoport* és a *nagygyűlés jegyzőkönyvei*, ezek első alkalommal most kerülnek nyilvánosságra.

Az egységes elvű kötet összeállítása céljából a teljességre törekvés szándékával, a kötetbe a fenti négy vezetőtestület teljes terjedelmű, gépelt tisztázott jegyzőkönyvei mellé az ezekre vonatkozó kivonatokat, emlékeztetőket, valamint a fogalmazványokat is beválogattuk. Mindezt négy fejezetben csoportosítva időrendben, a fejezeteken belül sorszámozva, teljes terjedelmükben, szöveghű másolatban, szó szerint, de nem betűhíven, hanem a mai helyesírás szabályai szerint adjuk közre. A tárgyalások, viták, hozzászólások szövegei normál, a határozatok szövegei dőlt betűvel olvashatóak. A szöveghű közléssel a Magyar Párt vezető testületei üléseinek, valamint a korszak hangulatát is vissza szeretnénk volna adni. Ebből következik, hogy a jegyzőkönyvekben levő következtetlenségeket – pl. rövidítéseknél – nem küszöböltük ki, de a nyilvánvaló helyesírási hibákat, a jegyzőkönyvek napirendi

pontjainak olykor rossz számozását, valamint a rövid stiláris bejegyzéseket az olvashatóság érdekében külön jelzés nélkül javítottuk, míg a géppel készült szövegek közé írt kézírásos kiegészítéseket a jegyzetekben idézőjelbe téve, dőlt betűkkel betoldottuk. Ahol a szöveg olvashatatlan és emiatt kihagytunk ott [...] jelzést, míg a rossz fogalmazás esetében [sic!] jelzést alkalmaztunk. A szövegközlés jelzi az irat keltének helyét és idejét, ill. a jegyzőkönyvvezetők (esetleg hitelesítők) nevét. Az utóbbiakat egységesen balra zártan közöljük. Ahol fennmaradt, a jelenlevők és távolmaradók névsorát is megadjuk.

A szövegközlés után közvetlenül az iratok jellegének leírása található. Mivel az összes közölt dokumentum – amint már utaltunk rá – egyetlen levéltári állagból (fond) származik, ezért arra a jelzetben ismételtelen nem hivatkozunk. Csak a fasciculus (csomó) és fólió (lap), az írás módját (kézírásos vagy gépelt; eredeti vagy másolat; fogalmazvány vagy tisztázat) rögzítettük. Ezek után tüntettük fel a közölt dokumentum szövegéhez szorosan nem tartozó, de az iraton olvasható egyéb – fontosnak tartott – (pl. iratkezelési) szövegrészeket is, valamint azt, ha összefűzött és pecsételt (e célra a „Magyar Párt” feliratú körbélyegzője – közepében „1922” – volt használatos). Az iratok legtöbbször hátlapján különböző számozások – piros és kék színű arab, – valamint római számok – találhatóak, nyilván az iroda ügykezelésének megkönnyítése céljából. Mivel nekünk nem az irattár rekonstrukciója volt a célunk, ezért ezekre nem hivatkozunk.

A közölt jegyzőkönyvekhez, ahol az szükségesnek látszott, jegyzeteket alkalmaztunk. Ezek jellege részben magyarázó-tájékoztató, részben utalás arra a helyre, forrásra, ahol a kérdés bővebb kifejtése, értelmezése, háttere megtalálható. A jegyzetelésnél nem volt szándékunk a teljességre való törekvés, nem vállalhattuk azt sem, hogy minden kérdést megmagyarázzunk, hiszen ez nem feladata egy dokumentumközlésnek, hanem ezt majd a párt átfogó történeti monográfiájának kell elvégeznie.

Többes példányok esetében, az ugyanazon iratok egymáshoz való viszonyára nem utaltunk, magától értetődően mindig az első vagy legjobb példányt válogattuk ki közlésre.

A közreadott iratokban említett dokumentumokra – már amelyek fellelhetőek voltak – a *Jegyzetek*-ben utalunk, és megadjuk tárgyalt állagunkban lelőhelyüket is, valamint jelezzük azt is, ha a hivatkozott irat nem került elő. Mellékleteket a legritkább esetben közlünk, főképp akkor, amikor az értekezleten fontos előterjesztés vagy határozat vitára adott alkalmat. Ott, ahol fontosnak tartjuk, utalunk rájuk, vagy a már közölteknek megadjuk forrását is.

A *Függelék*-ben, a közölt jegyzőkönyvek kiegészítéseként mellékeljük a magyar képviselők és szenátorok több, mint félezernyi felszólalását a román parlament két házában. Ennek alapja Kiss Árpád általunk időrendben folytatott összeállítása, *A magyar törvényhozók működése a román parlamentben* (Magyar Kisebbség, 1936. 13. sz. 342-356. és 14. sz. 375-392.). Mindez messzemenően tájékoztatja az olvasót a jegyzőkönyvek tanulmányozásakor, és mentesít minket a nagyarányú jegyzete-

léstől. A továbbiakban erre már külön nem utalunk. Ugyanitt közöljük a Magyar Párt nagygyűlésenként választott vezetőtestületeinek névsorát is.

A kötet rövidítéseiről külön jegyzék ad eligazítást, az idegen szavakat (főképp a román kölcsönszavakat) magyarazzuk, kivéve azokat, amelyek Bakos Ferenc *Idegen szavak és kifejezések kéziszótára* c. művében (Bp. 1994) előfordulnak. A nevek olykor eltérő helyesírását a névmutató egységesíti. A kötetet tárgyszójegyzék, helységnév-mutató, hivatkozott irodalomjegyzék valamint román, német, angol és francia nyelvű összefoglaló egészíti ki. Bevezetőnkben az iratoknak a korabeli politikán belüli értelmezéséhez kíséreltünk meg eligazítást, ill. támpontokat adni.

E helyen mondok köszönetet a Klebelsberg-Alapítványnak és a Nemzeti Kulturális Alap Irodalmi Kollégiumának, amelyek támogatásukkal segítették kutatómunkámat, és ez által lehetővé tették e kötet összeállítását is.

Jegyzetek:

1. *Mikó* 1941, 316.
2. *Jakó* 1942a, 15.
3. Kelemen Lajos levele Bethlen Györgynek, Kolozsvárt, 1942. máj. 11. Bethlen György hagyatéka. Magántulajdonban.
4. *Jakó* 1942b, 39. Ez az információ ellent mond annak a közelmúltban napvilágot látott besúgói nyilatkozatnak, amely szerint a Magyar Párt iratanyaga is a piarista templom altemplomában nyert volna elhelyezést. Ld. *Maghiarii* 2002, 468. Itt jegyezzük meg, hogy a Jakó által említett jegyzőkönyvekből csak az általunk közöltek találhatóak a levéltár anyagában.
5. *Makkai* 1942; *Juhász* 1943.
6. *Mikó* 1943, 509.
7. Serviciul Securității Poporului – Reg. Someș. Acest dosar numerotindu-se conține 799 (șaptesute nouăzeci și nouă) file, pentru care s-a șnuruit și sigilat cu sigiliul serviciului. Arhivar [olvashatatlan aláírás], Dej [Cluj?], la 2 iunie 1950. [pecsét helye] Fond 1283, fasc. 2/1935, folio 192.
8. Se certifică de noi, că prezentul dosar conține 128 (una sută douăzeci și opt) file, pentru care s-a șnuruit și sigilat. [olvashatatlan aláírás], 1954. I.
9. Material fără importanță apartinând arhivei veche a Partidului Maghiar. [Magyar fordításban: A Magyar Párt régi archívumának jelentéktelen anyaga – Gy.B.] [olvashatatlan aláírás], 1966. VI. 8. Fond 1283, fasc. 2/1935, folio 31.
10. *Bárdi* 1999, 113; *Minorități* 1996, 1999. A megfelelő helyen utalunk rá. *György* 2000a, 231-237.
11. *Cseke* 2001, 88; *Maghiarii* 2002, 469.